

ВІДГУК

офіційного опонента **Стишова Олександра Анатолійовича**,
доктора філологічних наук, професора, професора
кафедри української мови факультету української філології, культури і
мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
на дисертаційну роботу **Попкової Оксани Анатоліївни «Комунікативно-
прагматичний потенціал okazіональних складних слів у газетному
дискурсі початку ХХІ сторіччя»**, подану до захисту на здобуття наукового
ступеня в галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія

1. Актуальність теми дослідження. Дисертаційне дослідження присвячено вивченню складних слів-оказіоналізмів, зафіксованих у газетному дискурсі початку ХХІ сторіччя. Останній, як відомо, розвивається найбільш динамічно, відбиває кількісне та якісне лексико-семантичне оновлення української загальнонародної мови переважно за рахунок значного масиву різноманітних неологізмів. Як і всі сучасні медіа, газетні шпальти переконливо засвідчують "оказіональний бум", який посилюється в останні десятиліття. Тому потреба фіксації та введення до наукового обігу корпусу складних слів-оказіоналізмів, студіювання їх структурно-семантичних, стилістичних, функційних і прагматичних особливостей є надзвичайно важливою проблемою. Отже, на нашу думку, тема дисертаційного дослідження, яку обрала Оксана Попкова, актуальна як в теоретичному, так і практичному аспекті.

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Херсонського державного університету (протокол № 5 від 27 грудня 2018 року), схвалено Науковою координаційною радою Інституту української мови НАН України (протокол № 83 від 19 лютого 2019 року), уточнено на засіданні вченої ради Херсонського державного університету (протокол № 3 від 27 вересня 2021 року).

2. Наукова новизна результатів дисертації. Уважаємо, що новизна опонованої праці виписана ґрунтовно та мотивована і ракурсом дослідження, і матеріалом, і методикою, а тому не викликає жодних заперечень, оскільки в ній уперше в українському мовознавстві комплексно проаналізовано типологію складних слів-оказіоналізмів у комунікативно-прагматичному аспекті, зокрема: 1) встановлено головні чинники, що сприяли продукуванню складних авторських слів у газетному дискурсі початку ХХІ сторіччя; 2) визначено актуальні для названого періоду способи словотворення okazіональних складних одиниць і подано формально-граматичні моделі вербалізації понять і цінностей сучасного українського соціуму; 3) здійснено класифікацію досліджуваних слів за тематичними групами; 4) конкретизовано семантичний обсяг кожної okazіональної складної номінації; 5) запропоновано аналіз

комунікативно-прагматичних функцій, реалізованих складними словами в сучасному українському газетному дискурсі.

3. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів дисертації. Наукова праця Оксани Попкової має безперечне *теоретичне значення*, оскільки її узагальнення й отримані результати 1) передовсім поглиблюють положення неології, зокрема вагомим внеском у розвиток okazіonalіstiki – у поглиблене лінгвістичне вивчення та наукове осмислення явища okazіonalіstiki складних одиниць у сучасному газетному дискурсі та його комунікативно-прагматичних передумов в українськомовній практиці сьогодення; 2) слугують подальшому розвитку теорії словотвору; 3) є певним внеском у комунікативну лінгвістику та прагмалінгвістику публіцистичного тексту.

Цілком переконані, що представлена дисертація здобувачки наукового ступеня становить безперечну й значну *практичну значущість*: її матеріали та результати знайдуть використання у вишівських курсах із лексикології, дериватології, стилістики, медіалінгвістики; для підготовки підручників і посібників; під час створення та читання спецкурсів і спецсемініарів із лінгвостилістики, лінгвоаналізу, прагмалінгвістики, словотвору, теорії комунікації, теорії номінації, неології та лексикології української мови, а також у науково-дослідних проєктах здобувачів і для написання кваліфікаційних робіт. Надважливо, що зафіксовані й паспортизовані авторкою лексичні інновації слугуватимуть для укладання лексикографічних праць української мови з неології та словотвору.

4. Наукова обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження спирається на творче опрацювання та належний науковий аналіз теоретичних джерел, пов'язаних із проблематикою представленої роботи, зокрема 222 позиції використаної наукової літератури (серед них докторські й кандидатські дисертації, монографії, автореферати, публікації в українських і зарубіжних збірниках, матеріали наукових конференцій та ін.), що істотно сприяло покращенню теоретико-методологічних основ дисертації. Важливо, що серед опрацьованих авторкою дисертації наукових робіт є 4 іноземними мовами. Оксана Попкова ґрунтовно простудіювала роботи багатьох українських і зарубіжних мовознавців, переважно неологів, медіалінгвістів, дискурсологів, зокрема таких, як: Д. Баранник, О. Тараненко, К. Городенська, Ю. Карпенко, В. Чабаненко, Н. Клименко, Є. Карпіловська, І. Кочан, Л. Струганець, В. Олексенко, М. Навальна, А. Нелюба, Т. Коць, Г. Вокальчук, Ж. Колоїз, Л. Кислюк, Г. Віняр, Д. Мазурик, О. Турчак, Н. Стратулат, К. Брігікова, І. Мислива-Бунько; N. Alieva, Ch. W. Morris, T. A. Van Dijk, R. Wodak та ін.

Фактологічна база дисертації О. Попкової є репрезентативною, оскільки здобувач обрала джерелами матеріалу тексти 14 друкованих і електронних

газет («День», «Дзеркало тижня», «Високий замок», «Газета по-українськи», «Україна молода», «Український тиждень» та ін.), що вирізняються на тлі українськомовних видань актуальністю. За матеріал дослідження слугували оказіональні складні слова (745 одиниць у індексі до дисертації), систематизовані в авторській картотеці, укладеній за методикою суцільного та вибіркового відбору матеріалу з названих газет упродовж 2001 – 2023 рр.

Відзначаємо вдалий вибір *метамови* дослідження, до якого загалом залучено систему необхідних термінів і базових понять.

Важливими рисами опонованої дисертації є її інформативна насиченість, логічність викладу, а також наявність значної кількості власних міркувань, класифікацій. Цілком заслуговує на схвалення манера викладу матеріалу, послідовність і вичерпність опису наукової проблематики. Доречне презентування досліджуваного матеріалу у вигляді відповідних трьох додатків і таблиці (стор. 34) продемонструвало здатність науковиці до абстрактного мислення та унаочнило виклад теоретичних положень.

Усе назване вище дало змогу авторці вдало провести скрупульозний аналіз і зробити належні та науково вагомі загальні висновки.

Наукові положення, висновки дослідження оцінюємо як теоретично, методично й емпірично обґрунтовані та достовірні.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння методологією. Опонована дисертація належить до розряду наукових праць, які, без сумніву, сприятимуть розв'язанню складних лінгвістичних проблем, пов'язаних із студіюванням структурно-семантичних, стилістичних, функційних і прагматичних особливостей складних оказіоналізмів у газетному дискурсі. Оволодіння термінологічним апаратом, скрупульозний аналіз дібраного значного масиву цікавого фактичного матеріалу дали змогу здобувачці реалізувати мету дисертації, успішно розв'язати всі поставлені в науковій роботі завдання (яких визначено 8). Авторка опонованої праці повністю оволоділа методологією дослідження складних оказіоналізмів. О. Попкова вдало й оригінально застосувала низку методів і прийомів аналізу студійованого матеріалу. Дисертантка послуговувалася кількома загальнонауковими методами, зокрема *емпіричного спостереження, кількісно-статистичним, індукції, описовим, контекстуального аналізу, узагальнення результатів дослідження*. Серед власне лінгвістичних методів і прийомів вона використала такі: *описовий, словотвірний, структурно-семантичний, формально-граматичний аналіз, семантико-стилістичний, функціонально-стилістичний, контекстуально-семантичний аналіз, прийом перифразування, прийом лексикографічного опису* та ін.

6. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях та її апробація. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено у *восьми* одноосібних публікаціях і в 7 студіях,

підготовлених у співавторстві, із яких 5 надруковано у фахових виданнях України, 5 – у зарубіжних виданнях, зокрема 2 у базі Web of Science та 1 у базі Scopus (Elsevier); 5 публікацій засвідчують апробацію матеріалів дослідження на фахових конференціях, проведених в Україні, зокрема 2 публікації побачили світ в електронних ресурсах. Сподіваємося, що згодом Оксана Попкова видасть монографію на основі дисертаційної роботи, а також поповнить українську лексикографію новим словником.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертації представлено в більш ніж достатньому обсязі – у вигляді доповідей і тез на 15 наукових конференціях всеукраїнського та міжнародного рівня.

7. Структура та зміст дисертації. Опонована робота Оксани Попкової належно структурована відповідно до встановлених вимог побудови праць такого типу. Структура дисертації традиційна: *Анотація українською і англійською мовами* (стор. 2–11); *Список публікацій здобувачки за темою дисертації* (стор. 11–14); *Зміст* (стор. 15–17); *Перелік умовних позначень використаних джерел ілюстративного матеріалу* (стор. 18), *Вступ* (стор. 19–30), *три розділи* (стор. 31–206); *Загальні висновки* (стор. 228–233); *Список використаних джерел* – (стор. 207–227) і *три Додатки* (стор. 234 – 303). У *Вступі* розкрито всі методологічно важливі складники праці: чітко сформульовано актуальність, мету, завдання, правильно визначено предмет і об'єкт дослідження, окреслено широку джерельну базу, теоретичне і практичне значення, новизну та ін. Вартість наукової праці здобувачки визначають методи та прийоми дослідження, які авторка використала системно й комплексно. Позитивно, що авторка виконала дисертацію в межах наукової теми «Закономірності розвитку української мови і практика мовної діяльності» кафедри української і слов'янської філології та журналістики Херсонського державного університету (шифр державної реєстрації 0117U001731) і у 2023 р. у межах ініціативної науково-дослідної теми «Сучасний мовно-літературний та масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи» (шифр державної реєстрації – 0123U102953).

Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

У **першому розділі** роботи («*Теоретико-методологічні засади дослідження okazіональних складних слів у комунікативно-прагматичному аспекті*») ґрунтовно подано теоретичні основи праці, зокрема розкрито інтерпретації ключових понять «комунікація», «прагматика», «газетний дискурс». Звернено увагу на комунікативно-прагматичні параметри функціонально-стильових різновидів мови, непогано проаналізовано вплив позамовних і внутрішньомовних факторів на динаміку лексико-семантичного рівня мови й на формування складних okazіоналізмів. Вдало подано дефініції

понять «складне слово», «оказіоналізм», а також, що надзвичайно важливо, запропоновано власне тлумачення терміна «складне слово», «складний оказіоналізм», схарактеризовано параметри оказіональних складних слів, «потенційних» складних слів, складних неологізмів.

Другий розділ (*«Сучасні тенденції творення оказіональних складних слів в українському газетному дискурсі початку XXI сторіччя»*) О. Попкова присвятила детальному студіюванню активності оказіональних одиниць у сучасному українськомовному газетному дискурсі, виявила й описала результативність моделей у деривації оказіональних іменників-комполітів, серед яких переважають контамінація (як вона вважає) й аналогія. Було з'ясовано, що основоукладання є ефективним способом творення складних оказіональних прикметників, серед яких переважають моделі на основі підрядного зв'язку, а менш продуктивними є оказіональні прикметники, що виникли на основі сурядного зв'язку. Здобувач встановила й на конкретних прикладах довела, що переважна більшість оказіональних одиниць у медіатекстах досліджуваного періоду є стилістично маркованими з виразним експресивним та оцінним забарвленням.

Авторка доречно розподілила увесь масив зафіксованих у газетному дискурсі початку XXI сторіччя оказіоналізмів-складних слів на дві групи за провідними актуальними для названого періоду способами словотворення оказіональних складних лексем (комполіти та юкстаполіти). Також вдало здійснено дистрибуцію відповідних номінацій за лексико-тематичними групами, запропоновано семантизацію кожної лексичної одиниці, що в подальшому може прислужитися для створення словників активної лексики студіюваного часового зрізу.

О. Попкова в опонованій нами роботі правильно акцентує на таких комунікативно-прагматичних особливостях творення та вживання досліджуваних лексем: а) прагнення журналістів і авторів до оригінального висвітлення загальнодоступної інформації та її неочікуваної оцінки з метою привернення уваги читачів, впливу на них, що посилює комунікативно-прагматичні функції авторських одиниць; б) стилістичне увиразнення функцій номінацій особи-діяча, назв нових реалій чи суспільно-політичних, культурних процесів (таку функцію виконують оказіональні іменники); в) актуалізація в оказіональних номінаціях-прикметниках широкого спектру відносно-якісних ознак осіб і реалій; г) виразна соціальна конотація семантики іменникового та прикметникового оказіонального словотвору.

У **третьому розділі** (*«Комунікативне навантаження та прагматика оказіональних складних слів в українському газетному дискурсі початку XXI сторіччя»*) вдало диференційовано складні авторські слова, зафіксовані в мові преси, з огляду на їх раціональність/іраціональність, розмовність, просторічність, іронічність, зневажливість, епатажність тощо. Авторка чітко

простежила та виявила: в основу типологізації комунікативно-прагматичних функцій, реалізованих складними словами-оказіоналізмами в сучасному українському газетному дискурсі, покладено їх властивості транслювати негативні й позитивні цінності сучасного буття (раціональна оцінність номінацій). Розширено потрактування аналізованих лексем із комунікативно-прагматичними ознаками як носіїв ірраціональної оцінки, що мають два вектори реалізації: 1) номінації з емоційно-оцінним колоритом; 2) номінації на позначення нереальних явищ, предметів і таке ін., які не можна збагнути розумом, немає змоги побачити в реальності (фактично міфони́ми). Авторкою встановлено, що прагматику стилістичних реєстрів у семантиці оказіоналізмів репрезентували номінації з розмовною та книжною маркованістю, а також просторічні назви зі зневажливою, вульгаризованою, жаргонізованою експресією та іронічні найменування, спродуковані щодо вираження оцінки осіб за їхніми посадами, суспільними функціями та ін.

О. Попкова виявила тенденцію, що поступово нарастає, – творення складних оказіональних одиниць із ознаками графічної капіталізації (мовна гра із виділенням семантично й стилістично навантажених основ як носіїв негативної актуалізації). Засвідчено, що стилістична функція тих чи тих оказіоналізмів-складних слів також увиразнена вживанням лапок. Встановлено, що частина залапкованих оказіоналізмів оформлена поза правилами й не відповідає принципам графічної норми української літературної мови щодо вживання лапок у власних і загальних назвах.

Правильно визначено, що провідна прагматична функція оказіональних складних номенів, засвідчених у сучасному газетному дискурсі, пов'язана з реалізацією інтенції впливу, особливістю якої є орієнтація на персонологійність, тобто спрямування інформації до конкретного респондента (стратегія взаємодії з читацькою аудиторією) і моделювання суспільної думки про конкретного державного, політичного чи суспільного лідера, чиновника, учасника соціально-економічних, громадських рухів та ін. Авторка слушно зауважує, що орієнтація на приватну особу (антропоцентризм) також простежується щодо структурно-семантичних особливостей оказіональних номінацій. Виявлено, що газетна інформативність має ознаки епатажності, зневажливо-іронічної, вульгарно-згрубілої оцінності частини засвідчених оказіональних слововживань.

Важливо, що кожен розділ, як і належить, завершують непогані висновки, а також головні положення розділів висвітлено в публікаціях авторки.

Загальні висновки містять доречні узагальнення, презентують найважливіші постулати авторської концепції.

Варто акцентувати, що структура роботи добре продумана, логічна, а також показано, як послідовно розвивається й вибудовується авторська концепція, розділи рівномірно структуровані й за обсягом, що також позитивно.

Текст дисертації викладений і оформлений відповідно до чинних вимог.

8. Дотримання академічної доброчесності. Уважаємо, що представлені в опонованій дисертації положення та ідеї є добре продуманими, самостійними, оригінальними. Аналіз тексту роботи здобувачки дає всі підстави констатувати: порушень академічної доброчесності в рецензованому тексті дисертації і наукових публікаціях, що висвітлюють основні результати дослідження, не виявлено.

9. Дискусійні положення дисертації та зауваження. Ми не маємо принципових зауважень щодо структури, основних положень і концепції дисертації Оксани Попкової. Однак, позитивно оцінюючи роботу, її наукову новизну, теоретичну та практичну значущість та ін., укажемо на дискусійні моменти, сформулюємо запитання та зауваження, які не торкаються концептуальних засад роботи, однак потребують авторської аргументації, а також презентуємо побажання, міркування, що мають переважно уточнювальний характер.

1. Уважаємо, що не варто у тексті дисертації подавати перелік прізвищ учених за алфавітом, оскільки видатні й відомі науковці нерідко опиняються після початківців або менш заслужених осіб (див. стор. 20, 22).

2. На сторінці 25 у Вступі подано методiku дослідження, але пишете лише про використанні *методи*, а там названо й *прийоми* дослідження. Чи Ви не хотіли піти в розріз із вимогами чинних документів МОН?

3. Чому у Вступі названо не всіх відомих лінгвістів, які більшою чи меншою мірою досліджували okazіоналізми? Зокрема немає в переліку О. Ребрія, Т. Стасюк, Г. Сюти, К. Ладоні, М. Бойчук, Т. Панченко та ін.

4. На нашу думку, дисертантці варто було в своїй роботі послуговуватися терміном "телескопія", а не "контамінація", оскільки останній використовують на позначення утворень, частини яких об'єднані на підставі структурної, функційної, асоціативної близькості, на зразок: *цурпалок* (від *цурка* і *палка*).

5. Уважаємо, що компоненти *кібер-*, *теле-*, *еко-* не є словами-основами, а аброморфемами й відповідні okazіоналізми *кіберсело*, *кібервулик*, *теледемократія*, *телезаклики*, *екорозкіш*, *екощастя* та ін. утворено частковоскороченою аббревіацією, а не (як Ви трактуєте) юкстапозицією (див стор. 147, 159, 160, 165 та ін.).

6. Чому ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ подано після СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, а не перед ним?

7. Загалом роботу написано грамотно, літературною мовою, хоча, на жаль, подекуди помічено окремі девіації, зокрема у виборі слів (див. стор. 71, 102 та ін.), тавтологія (див. стор. 16, 36, 105), фоностилістичні невправності (див. стор. 83, 105).

Однак висловлені зауваження, коментарі, поради и побажання не є категоричними, а мають дискусійний характер і ніяким чином не впливають на високу оцінку дослідження.

10. Загальна оцінка дисертації.

Поставлена Оксаною Попковою мета успішно досягнута, усі завдання виконано. Дисертацію оформлено згідно з чинними стандартами і класифікаційними вимогами.

Порушень академічної доброчесності не виявлено.

На підставі детального прочитання й аналізу роботи вважаємо, що дисертаційне дослідження Оксани Анатоліївни Попкової *«Комунікативно-прагматичний потенціал оказіональних складних слів у газетному дискурсі початку ХХІ сторіччя»* є завершеною і самостійною науковою працею, яка за актуальністю теми, а також з огляду на її новизну та обґрунтованість наукових результатів, що мають теоретичне та практичне значення й повноцінно відображені в наукових публікаціях, відповідає вимогам до наукової кваліфікації ступеня доктора філософії, що встановлені Постановою КМУ «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 року № 341 та від 19.05.2023 року № 502).

Дисертантка заслуговує на присудження їй *ступеня доктора філософії* в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» зі спеціальності 035 «Філологія».

Офіційний опонент –
доктор філологічних наук,
професор, професор
кафедри української мови
факультету української філології,
культури і мистецтва
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

О. Стийшов

Олександр СТИШОВ



КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Код ЄДРПОУ 45307965

Офіційний підпис

Стийшова О. ЗАСВІДЧУЮ
Юрков. фав. В.К.
Л. Малицько

06.08.2025